

STOF nr. 16, 2010

KØNSMAINSTREAMING

Ligestillingsministeriet om kønsmainstreaming:

'Kønsmainstreaming handler om at integrere køn og ligestilling i kerneopgaverne - i trafikplanlægning, i fødevareoplysning, i lovforslag på det sociale område, i aktivering af ledige osv.

I ligestillingsloven står anført, at ligestilling skal integreres i al offentlig forvaltning – det er kønsmainstreaming. Ofte er kampagner, budgetter, lovforslag eller andre initiativer, der iværksættes, som udgangspunkt tænkt kønsneutrale. Men alligevel kan selv tilsyneladende kønsneutrale politikker og beslutninger have uhensigtsmæssige konsekvenser for ligestillingen mellem kvinder og mænd.'

Se mere på www.lige.dk/koensmainstreaming.asp.

Tænk kønnet med!

Hvad er kønsmainstreaming? En konference om køn og ligestilling gav flere bud på det.

AF KATHRINE BRO LUDVIGSEN & MIA VON QUALEN

Tirsdag den 16. november 2010 blev konferencen *Kønsmainstreaming – udfordringer og muligheder på social- og sundhedsområdet* afholdt i København. Arrangørerne, KABS Viden og KVINFO, ønskede med konferencen at sætte fokus på køn og kønsmainstreaming i arbejdet med borgere inden for social- og sundhedsområdet.

Lovgrundlaget for kønsmainstreaming

Jacob Jensen, afdelingschef i Ligestillingsministeriet, åbnede på vegne af ministeren konferencen med et kort oplæg om lovgrundlaget for kønsmainstreaming, hvis udgangspunkt er, at vi i Danmark ikke har opnået ligestilling. Han understregede, at kønsmainstreaming begrundes i ligestillingslovens § 4, idet offentlige myndigheder skal indarbejde ligestilling i al planlægning og forvaltning inden for deres område. Det er derfor en nødvendighed også inden for social- og sundhedsområdet at kønsperspektivet belyses. Når køn indtænkes, opnås der en række kvalitetsforbedringer som fx en mere målrettet indsats, skærpet faglighed og bedre brug af ressourcer.

Bekræftelse gennem stereotype kønsroller

Birgit Petersson, speciallæge i psykiatri og lektor på Københavns Universitet, talte om, hvor vigtigt det er at have blik for såvel ligheder som forskelle mellem kønnene. Træffer man fx beslutninger vedr. brystcancer ud fra en forestilling om, at det kun rammer kvinder, overser man, at mænd faktisk også kan få cancer i deres brystvæv, hvilket der er en stigende forekomst af.

Petersson beskrev en række eksempler på kønsforskelle inden for både det psykiatriske og medicinske område. For at forstå disse forskelle i en behandlingssituation er det imidlertid nødvendigt at være bevidst om vigtige faktorer

for drenge og pigers udvikling - blandt andet imitation, identifikation samt kønssocialisering, som tager udgangspunkt i kulturskabte kønsstereotyper. Fx at den stereotype mand ses som selvstændig, handlekraftig, rationel og stærk, mens den kvindelige stereotyp er hjælpeløs, irrationel og svag. Raske mennesker vil ofte være i stand til at gå ind og ud af forskellige roller og trække på både mandlige og kvindelige elementer, mens dette kan være svært for usikre og udsatte mennesker. En vigtig pointe i arbejdet med sådanne usikre og sårbare personer er, at de netop søger at finde tryghed og bekræftelse i de stereotype kønsroller. Petersson anbefalede i den forbindelse, at mænd og kvinder fik særskilt gruppebehandling, indtil de var mindre sårbare.

Ligeledes talte Petersson om det vigtige i at have blik for, at også behandlerens køn har betydning i behandlingssammenhænge.

Kønssforskelle i misbrug

Mads Uffe Pedersen, cand. psych., ph.d. og lektor på Center for Rusmiddelforskning, fortalte om den nyeste forskning inden for misbrugsområdet set i et kønsperspektiv. Center for Rusmiddelforskning har de seneste år indsamlet data om 13–17-årige unge, som har udviklet et problematisk forhold til stoffer (og alkohol), og som er i behandling for deres misbrug.

Piger og drenge (og mænd og kvinders) misbrug er ens på nogle områder og forskellige på andre. Piger/kvinder ser ud til oftere end drenge at være selvdestruktive, angstede, depressive, selvskadende og have selvmordstanker. Pigernes adfærd er mere indadrettet end drenge; de internaliserer og bebrejder ofte sig selv problemerne. Drengene derimod er mere tilbøjelige til at eksternalisere problemer, at bebrejde noget eller nogen uden for dem selv.

I forhold til stofbrug er hash et stof, som primært bruges af mænd/drenge, mens piger/kvinder bruger mere nerve- og sovemedicin. Derudover bruger de to køn andre stoffer lige hyppigt.

Oplægget gjorde i det hele taget op med en del forestillinger på området, fx at mænd/drenge er mere kriminelle end piger/kvinder. Ifølge Pedersen er piger og drenge kriminelle lige mange dage den sidste måned op til behandlingsstart. Dog sigtes, dømmes og afsoner kvinder signifikant mindre end mænd - tvangsbehandling er et udpræget kvindefænomen, mens fængselsstraf er et mandefænomen. Pedersen gjorde også opmærksom på, at kvinder i misbrugsbehandling altid har været udsat for mere kontrol end mænd, fx i form af urinprøvekontrol.

Misbrugsforskningen viser klart, at der er flest drenge og mænd i behandling - de tegner sig for 70 %, mens piger/kvinder udgør 30 %. Dette billede problematiserede Pedersen, fx ved at påpege, at piger/kvinder oplever deres problemer som andet og mere end stofmisbruget – de søger også andre problemløsninger, og de er dårligere, når de kommer i misbrugsbehandling, hvis de overhovedet når dertil.

Forankring, undersøgelser og aktiv handling

Ingrid Schmidt, ph.d. og Karin Flyckt, MSc, fra Socialstyrelsen i Sverige fortalte om implementering af køns- og ligestillingsperspektivet i praksis set fra et nationalt

perspektiv, og gav eksempler på, hvilke positive udviklingstendenser der følger med et sådant perspektiv.

I Sverige arbejder man målrettet på en ligestillet behandling, som skal tilbydes på lige vilkår til alle uanset personlige egenskaber, alder, køn, handicap, boligforhold, uddannelsesniveau, seksuel overbevisning, etnisk eller religiøs tilhørsforhold m.m. Socialstyrelsen i Sverige har foretaget flere undersøgelser for at se, hvor og hvilke kønsforskelle der var på social- og sundhedsområdet. Konklusionen på en undersøgelse fra 2004 var, at sociale ydelser ikke tog højde for køn. Det fremgik fx, at den økonomiske hjælp til mænd, oftere var rettet mod at hjælpe manden i arbejde igen, end den hjælp kvinder fik, at indsatsen rettet mod børn primært gik til drenge, at misbrugsplejen var baseret på erfaringer med mandlige misbrugere, ældreplejen var skræddersyet til kvinder, mens handicapområdet var kønsløst.

Disse eksempler viste et behov for bedre mainstreaming¹ for på den måde at opnå en større ligestilling i det svenske samfund.

Socialstyrelsen følger løbende op på ligestillingstiltagene på social- og sundhedsområdet: En opfølgingsundersøgelse fra 2008 viste, at der er en stigende opmærksomhed omkring kønsmainstreaming i Sverige: 70 % af kommunerne arbejder nu med ligestilling vedrørende personalespørgsmål, og 50 % af kommunerne arbejder med ligestilling blandt brugere og klienter.

Der er endvidere indført krav om kønsopdelt statistik for bedre at kunne følge udviklingen og afdække kønsskævheder. Et eksempel på en sådan skævhed var mænd og kvinders adgang til operation for grå stær. Tallene viste, at især i Nordsverige blev flere mænd opereret end kvinder. Ved nærmere undersøgelse opdagede man, at kvinders syn var langt værre end mænds, førend de blev tilbudt operation. En af forklaringerne på denne diskrimination var, at mænd havde brug for et godt syn i forhold til jagttegn (elgjagt!) og bilkørsel. Et tiltag for at sikre lige adgang for begge køn var standardisering af procedurer for fx operation, så den med størst behov (dårligst syn) blev opereret først. Et andet tiltag var at målrette de måder, hvorpå man henvender sig til befolkningen i forhold til behandlingstilbud, fx i form af kønsmålrettede kampagner.

Sverige arbejder fortsat med ligestilling. Fra 2011 til 2014 er der afsat 80 millioner svenske kroner til at sikre indsatsen.

Et kritisk blik på forståelsen af køn

Arne Kristiansen, socionom, fil.dr. i socialt arbejde og lektor ved Socialhögskolan, Lunds Universitet, problematiserede de udfordringer og faldgruber man møder, når man arbejder med kønsperspektivet i praksis:

Samfundet er gennemsyret af en komplementær kønsopfattelse, der betyder, at vi opfatter de to køn som hinandens modsætninger med forskellige behov. Vi bærer alle på fordomme, forestillinger og forventninger i forhold til de to køn, som er præget af denne polarisering af de to køn, som bidrager yderligere til et stereotyp syn på mænd og kvinder.

Disse kulturelt manifesterede forestillinger og forventninger bestyrkes ubevidst i behandlingssammenhænge, hvor vi ofte kommer til at forstærke de traditionelle

kønsstereotyper, som allerede findes i samfundet - fx når der laves værksteder med perler for kvinder og fitness rum med styrketræning for mænd inden for misbrugsbehandling.

I Sverige har man erfaring med kønsopdelt indsats, hvor fordelene skulle være, at kvinder skærmes for mænd og mandlig dominans – noget Mads Uffe Pedersen netop problematiserede i forhold til danske forhold på misbrugsområdet, hvor køn ofte er blandede i gruppe- og behandlingssammenhænge, hvilket kan være problemfyldt for kvinderne. Kristiansen var enig i dette synspunkt, men pointerede også, at den adskilte behandling risikerer at overse kønsspørgsmål, at et enkønnet miljø ikke svarer til virkeligheden samt risikoen for at forstærke stereotyper og negative gruppeeffekter.

Misbrugsbehandlingen kan endvidere ses som et eksempel på det, man i Sverige kalder kønsmagtsordningen: At mænd er overordnet kvinder på stort set alle områder i samfundet, at manden ofte betragtes som normen, mens kvinden er afvigelsen, og at denne opfattelse er stærkt indlejret i vores tankesæt og i forhold til, hvordan vi oplever virkeligheden.

Så hvad kan man stille op? Kristiansen lagde op til en kritisk refleksion over den måde, vi forstår køn på: Hvad forstår vi ved en mand og en kvinde, mandligt og kvindeligt, og hvorfor? At vi undersøger og problematiserer vores eget syn på og forestillinger om køn. Hvorfor hører man fx i børnehavninstitutionerne: 'Vi har brug for en mandlig pædagog'? Hvad er det en mand skal bidrage med og hvorfor?

Man bør også løbende reflektere over, hvordan man kan arbejde med kønsmainstreaming, og hvordan vi kan behandle mennesker forskelligt uden nødvendigvis at arbejde inden for en verden af kønsstereotype forestillinger. Det, at køn i meget få tilfælde er et spørgsmål om kun biologi, men oftere handler om en kulturel konstrueret forståelse, gør, at vi rent faktisk *kan* ændre det. Men fordi forståelsen af køn er baseret på en mere eller mindre ubevidst kønsmagtsordning, sammenlignede Kristiansen det med en revolution, hvis tingene virkelig skal ændres – og ændringer sker ikke uden vedholdende problematisering af ens egen og andres opfattelser af køn.

Mainstreamingsforankring kræver handleplaner

Karen Valeur Sjørup, cand.scient.soc. og lektor ved Roskilde Universitetscenter, afsluttede dagen med en opsamling og perspektivering af dagens oplæg. Hun betonedede, at vi, for at kunne leve op til loven om ligestilling og mainstreaming, er nødt til ikke kun at have data om køn, men også viden og analyser om køn og forskelle i forhold til kønslig adfærd. At vi må dekonstruere egne stereotype forestillinger og tage højde for kønsforskelle uden at skabe nye kønsstereotyper. At vi må tage højde for, at der kan være andre kategorier end køn, som spiller ind; fx race, etnicitet, seksuel orientering og alder.

Mainstreaming handler om, at man godt må behandle mennesker forskelligt for at opnå ligestilling, og at det faktisk nogle gange er netop dét, der skal til. Men hvis mainstreaming som metode skal virke, må den forankres i lovgivning og ledelse, der

må være sanktioner, hvis de bestemmelser, der findes, ikke overholdes og der skal være en konkret handlingsplan med konkrete målsætninger hvis nytteværdi er synlige.

Kønsskæve tal i Danmark

I konferencens pauser blev der vist PowerPoints om kvinder og mænds forskellige livsbetingelser og -valg belyst gennem en række statistiske nedslag, hvor kønsforskellene også var slående i forhold til arbejde, uddannelse, sygdom, kriminalitet, barsel mv. Det var biblioteksleder, cand.fil. Jytte Nielsen fra KVINFO, som præsenterede disse.

FORFATTERE

KATHRINE BRO LUDVIGSEN

ANTROPOLOG, PRAKSISFORSKER I KABS

MIA VON QUALEN

CAND.MAG. I PSYKOLOGI & SOCIOLOGI FRA RUC & KU

NOTE

¹ I Sverige opererer man med begrebet 'jämställdhet', som kan oversættes med ligestilling.

MERE FOKUS PÅ KØN

KABS Viden og KVINFO vil også næste år arrangere en konference om køn i socialt arbejde og behandling. Foreløbig forestiller vi os følgende emner:

- Prostitution: Hvad ved vi i dag, hvilke muligheder og tilbud er iværksat, og er der viden og indsigter, vi ikke har taget højde for endnu?
- Kvinde- og mandebehandling: Hvordan arbejdes der med køn i praksis? Er der særlige hensyn og behov, der bør tilgodeses fx i forhold til gruppeterapi og døgnbehandling?
- Tvang: Hvem er det, der skal underlægges tvang, og hvad er fordelene vs. ulemperne?

Vi håber at kunne følge op på konferencerne om køn med flere indsigtsgivende artikler i kommende STOF-numre.

Oplæg og ekstra materiale fra konferencerne i 2009 og 2010 kan desuden findes på www.kabs.dk, hvor fremtidens konferencer også annonceres.